

Lisa Brennan-Jobs

PRÜGIRALA

Inglise keelest tõlkinud Jana Linnart

Originaali tiitel:
Lisa Brennan-Jobs
Small Fry
Grove Atlantic 2018

Toimetanud Siiri Soidro
Kujundanud Villu Koskaru

Copyright © 2018 by Lisa Brennan-Jobs
All rights reserved.
Tõlge eesti keelde © Jana Linnart ja Tänapäev, 2019

ISBN 978-9949-85-627-5
www.tnp.ee

Trükitud AS Printon trükikojas

Billie

KOLMAS KALUR: Peremees, mina panen imeks, mismoodi kalad meres elavad.

ESIMENE KALUR: Mis seal ikka, eks niisama nagu inimesed kuival: suured söövad aga väiksemaid. Meie rikaste ihnuskoide jaoks on valaskala see kõige täpsem võrdlus. Sihuke mängib ja viskab kukerpalli ja ajab muudkui vaest maimupuru enda ees ja keerab nad siis ühe lõmpsuga kinni. Ma olen kuulnud niisugustest kuivamaavaaladest, kel on lõuad niikaua ammuli, kuni terve kihelkond on ära neelatud, kirik, torn, kellad ja kõik.

– Shakespeare, „Pericles”*

Oli huvitav kogemus olla selle avaliku ligitõmbavuse tunnustamata allikas ja seista lörtsis – see pani end tundma fantoomina.

– Saul Bellow, „Humboldti pärand”**

* Tlk Jaan Kross

** Tlk Karin Suursalu

Kolm kuud enne isa surma hakkasin tema majast asju näppama. Uitasin paljajalu ringi ja toppisin asju taskusse. Võtsin põsepuna, hambapasta, kaks tuhmsinist mõranenud sõrmelopotuskaussi, pudeli küünelakki, kaks kulunud patentnahast sussi ja neli luitundvalget padjapüüri, mille värv meenutas vanu hambaid.

Pärast iga asja näppamist tundsin rahuldust. Lubasin endale, et see jääb viimaseks korraks. Kuid peagi saabus jälle näljane tung võtta veel midagi.

Astusin isa tuppa kikivarvul, et ettevaatlikult vältida kriuksuvat põrandalauda ukse juures. See tuba oli olnud tema kabinet, kui ta sai veel treppidest käia, kuid nüüd magas ta siin. Ruum oli täis raamatuid, posti, ravimipudeleid, klaasist õunu, puidust õunu, auhindu, ajakirju ja paberivirnu. Oli Hasui raamitud gravüüre videvikust ja loojangust templite juures. Seinale isa kõrval ulatus roosa valgusviirg.

Isa toetus patjadele, jalas lühikesed püksid. Ta jalad olid paljad ja niisama kõhnad kui käsivarred, konksus nagu rohutirtsul.

„Tere, Lis,” ütles ta.

Tema kõrval seisis Segyu Rinpoche. Viimasel ajal, kui ma külas käisin, oli ta ikka siin. Rinpoche, lühikest kasvu säravpruunide silmadega ja kriipiva häälega brasiillane, oli buda munk, kelle pruun rüü varjas kõhukat vatsa. Kutsusime teda tema tiitli järgi. Nüüd sündisid Tiibeti pühamehed vahel ka läänes, paikades nagu Brasiilia. Mulle ei tundunud ta püha – ta

ei olnud kauge ega salapärane. Meie kõrval surises mootori ja pumbaga must riidest kott toitainetega, mille voolik kadus kuhugi isa linade alla.

„On hea tema labajalgu puudutada,” ütles Rinpoche ja pani käed ümber mu isa jala voodil. „Niimoodi.”

Ma ei teadnud, kas jalgade puudutamine on isa, minu või meie mõlema jaoks.

„Olgu,” ütlesin ja võtsin isa teise paksus sokis jala, kuigi see oli isa vaadates veider, sest kui ta valus või vihas nägu krimpsutas, mõjus see samamoodi nagu puhkeks ta naerma.

„Hea tunne,” sõnas isa ja sulges silmad. Heitsin pilgu kummutile ta kõrval ning riulitele toa teises otsas, otsisin esemeid, mida ihkasin, ehkki teadsin, et ei julgeks tema nina all midagi näpata.

Kui isa magas, uitasin majas ringi ja otsisin midagi, teadmata, mis see on. Põetaja istus elutoa diivanil, käed süles, ja ootas isa appihüüet. Maja oli vaikne, helid summutatud, valgeks värvitud tellisseinad lohukestega nagu padjad. Terrakotapõrand oli jalge all jahe, välja arvatud neis kohtades, kus päike oli selle kehatemperatuurini soojendanud.

Köögi lähedal tualettruumis, kus vanasti asus kapsastunud „Bhagavad Gita”, leidsin pudeli kallist roosilõhnalist näovett. Panin ukse kinni, kustutasin tule, istusin potikaanele, piserdasin näovett õhku ja sulgesin silmad. Udu langes jaheda ja pühana minu ümber nagu metsas või vanas kivikirikus.

Tualettruumis oli ka hõbedane huuleläiketuub, mille ühes otsas oli hari ja teises keeratav mehhanism, kust voolas vedelikku harja keskosale. Ma pidin selle endale saama. Pistsin huuleläike taskusse, et viia see ühe magamistoaga korterisse Greenwich Village'is, mida jagasin oma poisiga, kus, nagu teadsin säärase veendumusega kui üldse midagi teada sai, muudaks see huuleläiketuub mu elu täiuslikuks. Püüdes vältida maja

peal majapidajannat, venda ja õdesid ning kasuema, et mind ei tabataks näppamiselt või et mitte saada haiget, kui nad mind ei märka või mu tervitusele ei vasta, ning piserdades end pimedas tualettruumis, et mitte tunda end kadumas – sest keset langevat udu tekkis tunne, et mul on jälle piirjooned –, hakkas pingutamise selle nimel, et näha oma haiget isa tema toas, tunduma koorma, tüütu kohustusena.

Viimase aasta jooksul olin käinud nädalavahetuseks külas umbes iga paari kuu tagant. Olin loobunud suure leppimise võimalusest, milletaolisi näeb filmides, kuid tulin ikkagi.

Külaskäikude vahel nägin isa kõikjal New Yorgis. Nägin teda istumas kinos – täpselt tema kaelajoon lõuast sarnani. Nägin teda talvel, kui jooksin mööda Hudsoni kallast, pingil istumas ja kai ääres paate vaatamas, ning metrooga tööle sõites, kui ta platvormil rahva sekka eemaldus. Köhnad oliivikarva naha, peente sõrmede, saledate randmete ja habemetüükaga mehed, kes tundusid teatud nurga all täpselt tema moodi. Iga kord pidin pääsema kontrollimiseks lähemale, süda kurgus, kuigi teadsin, et see ei saa olla tema, sest ta lamas Californias haigevoosis.

Enne seda, neil aastatel, kui me peaaegu ei rääkinud, olin näinud kõikjal isa pilte. Need tekitasid minus kummalise tunde. Nagu oleksid tabanud toa teises otsas olevas peeglis oma kujutise, pidanud seda kellekski teiseks ning taibanud siis, et see on su enda nägu: seal ta oli, kiikas ajakirjadest, ajalehtedest ja ekraanidelt, ükskõik kus ma ka ei viibinud. See on minu isa, keegi ei tea seda, aga see on tõsi.

Enne hüvastijätmist läksin uuesti tualetti, et end uuesti piserdada. Roosivesi oli naturaalne, mis tähendas, et mõne minuti pärast ei lõhnanud see enam teravalt rooside järele, vaid lehkas nagu mülgas, kuigi ma seda tol hetkel ei taibanud.

Kui ma isa tuppa astusin, ajas ta end parajasti püsti. Vaatasin, kuidas ta käsivarre jalgade alla surus, ennast teise käega vastu peatsit toetades üheksakümne kraadi võrra keeras ning siis mõlema käe abil jalad üle voodiserva põrandale tõstis. Kallistades tundsin ta selgroogu ja roideid. Ta lõhnas kirbelt, nagu ravimihigi.

„Ma tulen varsti jälle,” lubasin.

Lasime lahti ja ma hakkasin lahkuma.

„Lis?”

„Jah?”

„Sa lõhnad nagu kemps.”

Hipid

Selleks ajaks, kui olin seitsmene, olime emaga kolmteist korda kolinud. Üürisime ulualuseid mitteametlikult, siin peatusime sõbra möbleeritud magamistoas, seal ajutise allüürnikuna. Viimane paik oli muutunud kõlbmatuks, kui keegi oli seal ette hoiatamata külmiku ära müünud. Järgmisel päeval helistas ema mu isale ja küsis raha ning isa suurendas lapsetoetust kahesaja dollari võrra kuus. Kolisime jälle, korterisse, mis asus Palo Alto Channing Avenue ääres asuva maja taga väikese hoone alumisel korrusel – see oli esimene koht, mille ema üüris oma nimele. Meie uus paik oli vaid meie jaoks.

Maja meie korteri ees oli tumepruun *craftsman*-stiilis hoone, mis oli tolmuksõõniga kaetud luuderohuga seal, kus oleks võinud olla muruplats, ja kahe leinatammega, mille oksad puudutasid peaaegu maapinda. Ämblikuvõrgud puude ja luuderohu vahel kogusid õietolmu, mis lõi päikese käes sätendama. Tänavalt ei olnud nähagi, et maja taga on veel üks hoone.

Enne seda olime elanud ümbruskonna linnakestes: Menlo Parkis, Los Altoses, Portola Valleys, kuid Palo Alto hakkasime nimetama koduks.

Muld oli siin must, märg ja lõhnav, avastasin kivide all väikeseid punaseid putukaid, roosakaid ja tuhakarva ussikesi, kõhetuid sajajalgseid ja terashalle mullakakandeid, mis tõmbusid oma kesta, kui neid tülitasin. Õhk lõhnas eukalüptide ja päikese käes soojenenud mulla, niiskuse ja niidetud rohu järele. Raudtee löikab linna pooleks, selle lähedal asub Stanfordini

ülikool oma suure muruovaali ja kuldservalise kabeliga palmidega ääristatud tee lõpus.

Sel päeval, kui me sisse kolisime, parkis ema auto ja me tassisime oma asjad sisse: kööginõud, madratsi, laua, kiiktooli, lambid, raamatud. „Sellepärast ei saagi nomaadid midagi tehtud,” sõnas ema, kui vinnas kasti üle läve, juuksed sassis ja käed valgest riidevärvist täpilised. „Nad ei jää kunagi küllalt kauaks ühte paika, et rajada midagi püsivat.”

Elutoas oli klaasist liuguks, mis avanes väiksele verandale. Veranda taga oli lapike kuivanud rohtu ja ohakaid, kääbus-tamm ja viigipuu – mõlemad kidurad – ja rida bambuseid, mille kohta ema ütles, et neist on raske lahti saada, kui need on kord juba juurdunud.

Kui olime asjade sisseviimise lõpetanud, seisatas ema, käed puusas, ja me silmitsesime tuba: koos kõigega, mis meile kuulus, tundus see ikka veel tühi.

Järgmisel päeval helistas ta mu isa kontorisse, et abi paluda.

„Elaine tuleb kaubikuga, me sõidame su isa majja diivanit tooma,” ütles ema paar päeva hiljem. Mu isa elas Saratoga lähisel Monte Sereno eeslinnas, umbes pooletunnise sõidu kaugusel. Ma ei olnud kunagi selles majas käinud ega kuulnudki linnast, kus ta elas – olin teda üldse vaid paar korda kohanud.

Ema ütles, et kui ta helistas, pakkus isa meile oma lisadiivanit. Kuid ema teadis, et kui me seda kiiresti ära ei too, viskab isa selle minema või võtab pakkumise tagasi. Ja kes teab, millal me jälle Elaine'i kaubikut saaksime kasutada!

Käisin samas esimeses klassis Elaine'i kaksikute, poisi ja tüdrukuga. Elaine oli mu emast vanem, mustade lokkis juus-tega, mille lahtised salgud tekitasid teatud valguses pea ümber pühapaiste. Mu ema oli noor, tundlik ja särav, ilma abikaasa, maja ja pereta, mis olid olemas Elaine'il. Selle asemel olin tal mina ja minul oli kaks ülesannet: esiteks, kaitsta teda, et ta

saaks kaitsta mind, ja teiseks, teda kujundada ja karmistada, et ta tuleks maailmaga toime, samamoodi nagu liivapaberiga pinda siledaks nühitakse, et värv külge jääks.

„Vasakule või paremale?” küsis Elaine ühtelugu. Tal oli kiire, kuna ta pidi jõudma arsti juurde. Mu ema on düslektik, kuid väitis, et mitte see polnud põhjus, miks ta ei kasutanud kaarti. Põhjus oli see, et kaardid olid tema sees, ta võis leida tee igasse paika, kus oli kunagi olnud, kinnitas ta, isegi kui selgusele jõudmiseks läks pisut aega. Aga me eksisime sageli.

„Vasakule,” ütles ema. „Ei, paremale. Oota. Olgu, vasakule.”

Elaine oli pisut ärritunud, kuid ema ei vabandanud. Ta käitus nagu inimene, kes on võrdne nendega, kes teda päästavad.

Päike joonistas mu jalgadele pitsmusteri. Öhk oli niiske ja paks ning torkis nina vürtsika loorberi ja mullalõhnaga.

Mäed Palo Alto ümbruse linnades on tekkinud maa-alustest nihetest, ühe laama hõõrdumisest teise vastu. „Me oleme murrangujoone ligidal,” ütles ema. „Kui praegu oleks maavärin, neelaks maa meid endasse.”

Leidsime õige tee ja siis puudega ääristatud sissesõiduraja, mille lõpus oli muruplats. Ümmargune plats erkroheliste õrnade juurtega rohulibledega, mis nägid välja, nagu oleksid need jalge all pehmed. Maja oli kahekorruseline ja viilkatusega, tumedad sindlid valge krohvi kohal. Kõrged aknad peegeldasid valgust. See oli seda sorti maja, mida mulle meeldis joonistada.

Helistasime kella ja ootasime, kuid kedagi ei tulnud. Ema katsus ust.

„Lukus,” sõnas ta. „Pagan küll. Vean kihla, et ta ei ilmu välja.”

Ta kõndis ümber maja, kontrollis aknaid ja katsus tagaust. „Lukus!” hüüdis ta aeg-ajalt. Ma ei olnud veendunud, et see on üldse õige maja.

Ema jõudis tagasi maja ette ja vaatas üles akende poole, mis olid liiga kõrged, et neist sisse näha. „Ma teen proovi,” teatas ta.

Ta ronis vihmutile ja sealt vihmaveetorule, haaras aknalauast ja surus end vastu seinu. Siis leidis ta kätele ja jalgadele uue toetuspinna ja vinnas end kõrgemale.

Meie Elaine'iga vaatasime pealt. Kartsin kohutavalt, et ta kukub.

Isa oleks pidanud tulema uksele ja paluma meid sisse. Võib-olla oleks ta näidanud meile ka muud mööblit, mida ta ei vaja, ja kutsunud meid tagasi.

Selle asemel ronis ema mööda majaseina nagu varas.

„Hakkame minema!” hüüdsin. „Ma ei usu, et tohime siin olla.”

„Loodan, et tal ei ole signalisatsiooni,” vastas ema.

Ta küünitas aknaservale. Hoidsin hinge kinni ja ootasin, et signalisatsioon hakkab üürgama, kuid päev oli niisama vaikne kui enne. Ema avas aknariivi, kergitas raami, kadus sisse, üks jalg teise järel, ning astus mõni sekund hiljem eesuksest päikese kätte.

„Me oleme sees!” teatas ta. Vaatasin läbi ukse tupp: valgus peegeldus puitpõrandatelt ja kõrgetelt lagedelt vastu. Jahedad tühjad ruumid. Seostasin isa tol päeval – ja ka hiljem – suurtest akendest peegelduvate valguslaikude, varjudega ruumi sügavuses, hallituse ja viiruki kopitanud magusa lõhnaga.

Ema ja Elaine tõstsid diivani üles, manööverdasid selle uksest välja ja trepist alla. „See ei kaalu kuigi palju,” tähendas ema. Ta palus mul kõrvale astuda. Linase polstri ümber oli jäme punutud raffiaraam. Padjad olid koorekarva ja kaunistatud punaste, oranžide ja siniste õitega ning ma näppisin aastaid nende kroonlehti ja üritasin suruda küüsi värvitud otste alla.

Elaine ja ema liikusid kiiresti ja tõsiselt nagu oleksid vihased, ema juuksesalk pääses kummist lahti. Kui nad olid diivani kaubiku tagauksest sisse lükanud, läksid nad uuesti majja ning tõid välja sellega sobiva tugitooli ja otomani.

„Olgu, hakkame minema,” ütles ema.

Kaubiku tagaosa oli täis, seepärast istusin ees, ema süles.

Ema ja Elaine olid ülevoolavas tujus. Neil oli mööbel käes ja Elaine pidi kenasti arsti juurde jõudma. See oligi mu valvuse ja mure põhjus: saabuda sel hetkel, näha ema rõõmsa ja rahulolevana.

Elaine keeras sissesõiduteelt kaherealisele maanteele. Hetk hiljem kihutas meist vastassuunas mööda kaks politseiautot.

„Nad oleksid võinud meie järele tulla,” sõnas Elaine.

„Me oleksime võinud vangi minna,” naeris ema.

Ma ei mõistnud tema reibast hääletooni. Kui me peaksime vangi minema, lahutatakse meid. Niipalju kui mina aru sain, ei hoitud lapsi ja täiskasvanuid samas kambris.

Järgmisel päeval helistas isa. „Kas sina murdsid majja sisse ja viisid diivani ära?” küsis ta. Isa naeris. Ta rääkis, et tal on hääletu signalisatsioon, mis saatis teate kohalikku politseijaoskonda, ning maja juurde oli kihutanud neli politseiautot, mis saabusid vahetult pärast meie lahkumist.

„Jah,” vastas ema uhkusega.

Mind painas aastaid mõte hääletust signalisatsioonist ja sellest, kui lähedal olime olnud ohule seda ise teadmata.